

Naslovnica » Kategorija » Zločin protiv čovječnosti ili uvreda časti

Zločin protiv čovječnosti ili uvreda časti

PETRA OREŠKOVIĆ 17. RUJNA 2025.

IZDVOJENO, LJUDSKA PRAVA

Foto: Bonn (Unsplash)

Mersiha Jaskić, magistrica međunarodnih odnosa: "Nedavno sam studentima iz Amerike držala predavanje i pitala sam ih što rade da bi se zaštitili od silovanja. Muškarci nisu rekli ništa. Žene su rekle da nose ključeve u rukama, među prstima, da u torbi uvijek imaju suzavac li pak da kad hodaju navečer nikada neće imati slušalice u ušima kako bi mogle biti na većem oprezu. Takva ponašanja nisu naučena – nitko ti to nikada nije rekao, ali to kao žena jednostavno usvojiš. Tajno i prešutno naučiš tijekom života."

Ratne 1992. godine, **Svjedokinja 50** imala je 16 godina. Muslimanka je. Iz Foče. Dok ratna stvarnost nije prekinula predvidljivu svakodnevicu, svakog dana istim je autobusom išla u školu. Svakog dana bilo je tamo isto lice. On je išao na posao. Bio je trideset godina stariji od nje. Oženjen.

U srpnju je njezino selo napadnuto. Ona je odvedena. On ju je silovao. Čovjek iz autobusa koji ju je znao kao školarku koja s prevelikim ruksakom na leđima ide u školu istom rutom kojom on ide na posao.

Dok ju je silovao, smijao se cijelo vrijeme. "Imala sam osjećaj da to radi baš zato što me poznao, kako bi mi nanio još više zla."

To nije bio prvi put da je silovana otkako je zarobljena, a ni zadnji. Silovali su ju i po tri puta dnevno. Jednom drugom prilikom srpski ju je vojnik odveo u svoj stan, gdje je živio s majkom. Predstavio ju je kao svoju djevojku, Srpkinju. Dali su joj da popije konjak. Bila je to prva kap alkohola u životu u njezinim ustima. Onda ju je odveo u svoju sobu i silovao je četiri sata.

"Silovanje nosi simboličko uništenje 'ženstvenosti', dok istodobno počinitelji seksualnim nasiljem ženama oduzimaju sposobnost odgovornosti za kulturnu i biološku reprodukciju nove nacionalne države. Nepobitni su argumenti o strateškom silovanju i silovanju kao obliku premještanja bojišnice na tijela žena", ističe **Mersiha Jaskić**, magistrica međunarodnih odnosa s fokusom na sigurnost i upravljanje sukobima i rodnih studija. koja je na Karlovu sveučilištu u Pragu obranila rad "Promjena percepcije religije kod žena žrtava ratnog silovanja u Prijedoru".

“ *U teoriji postoji nešto što se zove rape culture. Živimo u kulturi silovanja, ono je naša svakodnevnica, toliko je normalizirano da nam uopće nije šokantno čuti da se dogodilo*

Od početka rada Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), pa sve do rujna 2016., **48 posto** od ukupno 161 optuženih, u optužnicama se teretilo za seksualno nasilje. Do istog datuma, 32 lica su osuđena za zločine seksualnog nasilja, četiri lica su dodatno osuđena zbog toga što nisu spriječili kazneno djelo i kaznili počinioc.

Silovanje se u ratu koristi kao racionalno i koordinirano sredstvo ratovanja; za širenje terora, razbijanje zajednica, izazivanje migracija, uništavanje protivničke etničke grupe kroz prisilnu trudnoću. Ono se koristi i kao ratna strategija, ali i kao praksa, odnosno čin koji se javlja "odozdo" – od vojnika – i tolerira "odozgo" – od zapovjednika – te nije uvijek eksplicitna vojna naredba.

Spomenuta analiza Mersihe Jaskić temelji se na svjedočanstvima preživjelih žrtava ratnog silovanja u Prijedoru dostupnima u arhivima MKSJ-a. Priča Svjedokinje 50 s početka ovog članka nije bila temelj njezine analize, ona se posvetila Prijedoru – ali takve priče nemaju granicu, ni lokalnu niti nacionalnu.

Merisha Jaskić

Njezin je cilj, s jedne strane, bio pratiti percipiranu religioznost i utvrditi može li se ona prepoznati u svjedočanstvima. S druge strane željela je pokazati krutost pravnog jezika koji onemogućuje preživjelima da svoje priče ispričaju onako kako su ih doživjele, koristeći jezik koji im je primjereniji.

Drugi, središnji dio istraživanja, čine intervjui s četiri žene koje su preživjele ratno silovanje u Prijedoru. Usredotočila se na predratno, ratno i poratno razumijevanje njihovog vjerskog ili religijskog identiteta te pokušala identificirati pomak u njihovoj percepciji religije.

Jaskić ističe da svi sukobi u bivšoj Jugoslaviji nose različite epitete. Neki bi rekli da su to bili etnički sukobi, neki bi ih nazvali vjerskim, treći bi tvrdili da su čisto politički, a četvrti pak da su ekonomski.

"Često zaboravimo da su ti naši identiteti – i nacionalni i vjerski – vrlo povezani. Na našem području oni nisu u znatnoj mjeri odvojeni jedni od drugih već se negdje isprepliću i često ne možemo ni reći gdje jedan staje, a drugi počinje", tvrdi stručnjakinja koja je u tezi prepoznala da se u ispitanih žena koje su bile žrtve silovanja zaista javlja nova spoznaja koju su počele njegovati nakon preživljenog iskustva.

Mersihi nije bio cilj doći do empirijskih dokaza. Intervjuirala je četiri osobe i ne može se, kaže, na temelju četiri intervjua i bez kvantitativne analize tvrditi da je promjena percepcije religije činjenična, odnosno da se obavezno događa kod svih žrtava ratnog silovanja.

Bilo joj je važno, ističe, koristiti feministički pristup, to jest dati prostora za individualna iskustva te platformu da ispričaju priču iz nekog drugog ugla, u odnosu na to kako izgleda sudsko ispitivanje.

“Ono što se vidjelo u svjedočenjima pred MKSJ je da nikada nitko ne pita kako su one to doživjele, već ih samo zanima što se i kako činjenično događalo, a nikakve posljedice im nisu važne”.

Stoga je, tvrdi, njezinim sugovornicama bilo olakšanje što mogu ispričati kako su se one osjećale.

“Neke su progovorile prvi put, većinom se fokus stavlja na neke veće žrtve – uvjetno rečeno – osobe koje su prošle torturu koja je u našim očima gora nego silovanje. Silovanje se, naime, u ovom patrijarhalnom sustavu još uvijek promatra isključivo kao udar na čast”.

U realnosti tih žena, silovanje utječe na njihovo poimanje sebe. To iskustvo unazadilo je i neke postojeće odnose, ali “osim udara na čast, iz patrijarhalne perspektive, ono se ne promatra kao ništa drugo”, upozorava Jaskić, i otvara duboka rodno-uvjetovana pitanja.

“U teoriji postoji nešto što se zove *rape culture*. Drugim riječima, živimo u kulturi silovanja, ono je naša svakodnevnica, toliko je normalizirano da se ono može dogoditi da nam uopće nije šokantno čuti da se dogodilo silovanje.”

Unutar teorije o kulturi silovanja, skrojen je pojam *rape schedule* iliti raspored silovanja. Riječ je o radnjama koje se poduzimaju da do silovanja ne bi došlo.

“ *Ono što se vidjelo u svjedočenjima pred MKSJ je da nikada*

"Nedavno sam studentima iz Amerike držala predavanje i pitala sam ih što rade da bi se zaštitili od silovanja. Muškarci nisu rekli ništa. Žene su rekle da nose ključeve u rukama, među prstima, da u torbi uvijek imaju suzavac li pak da kad hodaju navečer nikada neće imati slušalice u ušima kako bi mogle biti na većem oprezu. Takva ponašanja nisu naučena – nitko ti to nikada nije rekao, ali to kao žena jednostavno usvojiš. Tajno i prešutno naučiš tijekom života."

nitko ne pita kako su silovane žene to doživjele, već ih samo zanima što se i kako činjenično događalo

Takve metode samozaštite znatno se razlikuju u ratu. "U ratnom Prijedoru samozaštita je išla u abnormalne i ekstremne nivoe, do te mjere da su se mazale fekalijama kako bi odbile silovatelje."

Svoju je obranu završnog rada pred komisijom na Sveučilištu u Pragu započela citiranjem iskustva jedne od žrtava. Tom prilikom nije htjela iskoristiti takozvani *trigger warning*. I onda jedna profesorica izašla. Potreslo ju je.

"Ja sam se zapravo pitala je li *trigger warning* privilegija? Imamo li uopće pravo da se povučemo zbog neke lične nelagode pred onim što je nečija realnost. Strašno je što imamo potrebu izbjeći žmirce na nečiju realnost", naglašava mlada Kozarčanka čija je obitelj 90-ih raseljena u Sanski Most, majka i sestre prošle su iskustvo logora, a otac joj je bio u prvoj poslijeratnoj etnički miješanoj skupštini Prijedora.

"Ni 30 godina nakon konflikta, BiH nema točan broj ni bazu s imenima žrtava ratnog silovanja. Postoje tek neslužbene procjene da je između 20.000 i 50.000 osoba bilo podvrgnuto nekom obliku seksualnog nasilja. Mnogi slučajevi silovanja nisu prijavljeni, uglavnom zbog straha od stigmatizacije".

Ipak, rat u Jugoslaviji – točnije na teritoriju današnje Bosne i Hercegovine – jedan je od prvih gdje je međunarodni sud prepoznao silovanje i seksualno nasilje nad muškarcima i ženama kao zločin protiv čovječnosti. U više presuda koje su predstavljale prekretnicu, Međunarodni sud je unaprijedio razvoj međunarodne pravde na polju rodni zločina.

“ *U realnosti tih žena, silovanje utječe na njihovo poimanje sebe*

Slučajevi presedani pred MKSJ i inačicom za Ruandu, omogućili su da međunarodni sudovi od 21. stoljeća sustavno tretiraju seksualno nasilje kao ratni zločin te kazne pojedinca za njegovo počinjenje, neovisno o formalnom položaju u vojsci. Sudovi su jasno utvrdili i da silovanje može predstavljati i sredstvo

genocida, time mijenjajući praksu međunarodnog prava i omogućujući progon počinitelja i zapovjednika koji su odgovorni za ovakva djela.

Percepcija ratnog silovanja tako je – barem u pravosudnom pogledu – izmještena od neobuzdanog seksualnog ponašanja pojedinaca prema oruđu rata koje se koristi kako bi se protivnik uništio iznutra. Silovanje je priznato kao kazneno djelo s trajnim učincima na žrtvu i kao djelo koje povređuje samu srž ljudskog dostojanstva.

„Da sve te žene nisu progovorile devedesetih, sada ne bismo imali naučenih lekcija koje se mogu iskoristiti na primjeru Ukrajine, Sudana ili Palestine“, napominje Mersiha pa zaključuje kako silovanje nije i ne smije biti nevidljiva posljedica rata.

Članak je dio projekta *Rat je muškog roda – višedimenzionalna uloga žena u ratovima 90-ih*, a objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz programa poticanja novinarske izvrsnosti.

U okviru serijala dosad objavljeno:

[Mi, djeca iz poslijeratne generacije](#)

[Bosna i Hercegovina](#)

[prava žena](#)

[ratni zločini](#)

[rodna ravnopravnost](#)

Petra Orešković